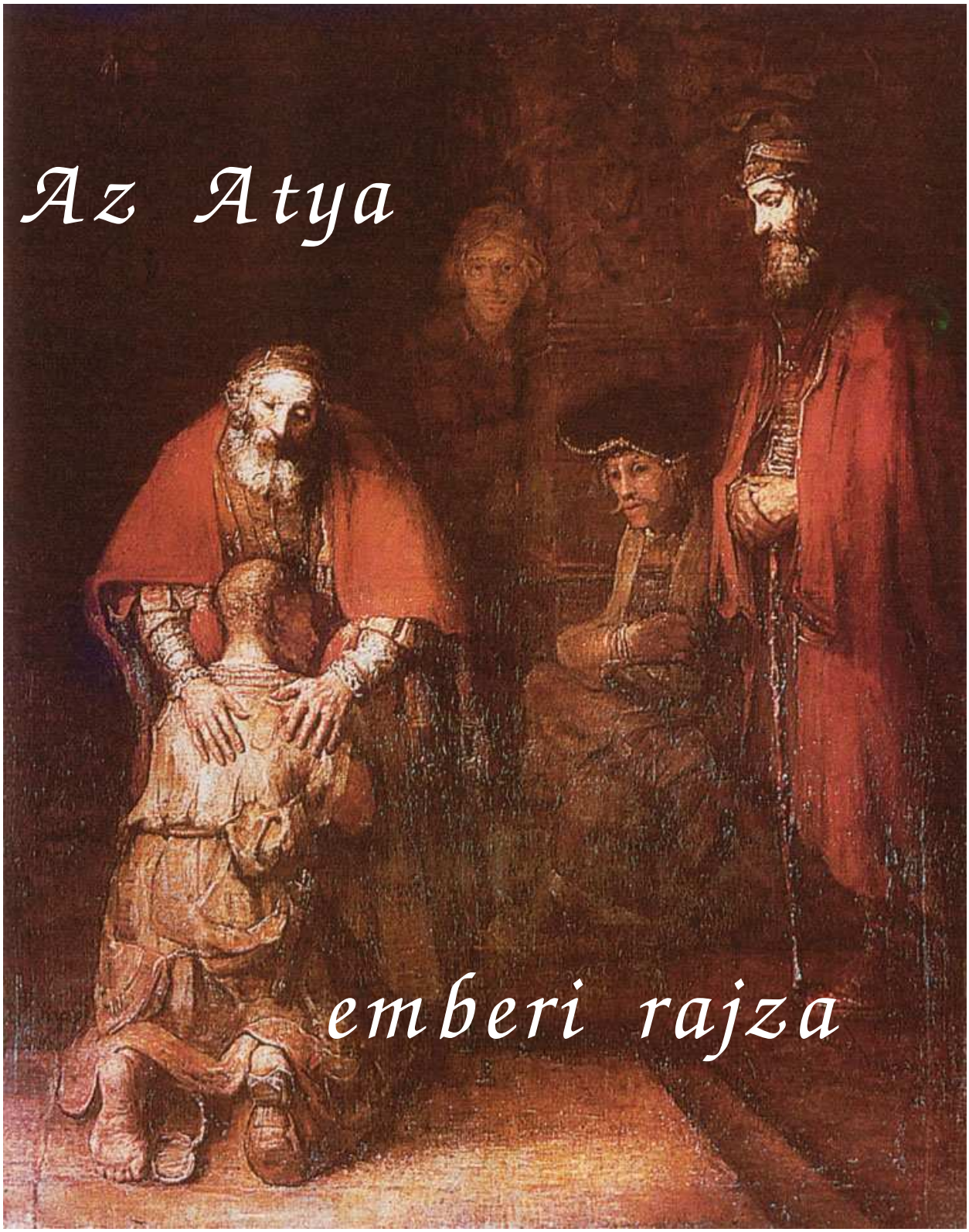

A tékozló fiúról szóló példabeszéd értelmezési kísérlete

Kísérletező: Novák Gyula

Szakmai bírálók: Gromon András

Merza József dr.

Anyanyelvi bíráló: Novák Előd

A címlapon Rembrandt Harmensz van Rijn:

A tékozló fiú hazatérése

Budapest
2007

Tartalom

Oldal

Festői bevezető 4

1. Korlátok

1.1 Adás – (adáshiba?) 5

1.2 Vétel – antennafüggő 5

2. Forrás és vidéke

2.1 Háttér 6

2.2 Környezet 6

3. Az alapszöveg: Lk 15,11b-32 7

4. Értelmezés – ahogy a szereplők lát(hat)ják

4.1 Ide a jussomat! 9

4.2 Mit tegyek, Atyám? 9

4.3 Végre szabadon, függetlenül, gondtalanul! 10

4.4 Elúszott az örökség… 11

4.5 Éhes vagyok… Elpusztulok! 11

4.6 Hazamegyek! 11

4.7 Szegény fiam… Drága Fiam! 12

4.8 Az öcsémet jobban szeretik… 12

4.9 Istenem, bocsásd meg szülői tökéletlenségeimet! 13

4.10 Majd’ két évezred után – rehabilitációs kérelem 13

4.11 Ember vagyok én is 16

5. Az előttem jártak/járók tárgyi eredményeiből 19

Szobrászi végszó 24

Festői bevezető

„Gyakorta megkérdezem a barátaimat, mi az első benyomásuk Rembrandt Tékozló fiújáról. Egyöntetűen a bölcs öregemberre mutatnak, aki megbocsát fiának: a jóindulatú pátriárka. Minél tovább néztem a »pátriárkát«, annál világosabbá vált számomra, hogy Rembrandt szándéka teljesen eltért attól, hogy Istent úgy ábrázolja, mint aki a bölcs, öreg családfő szerepében tetszeleg. Minden a kezekkel kezdődött. A két kéz meglehetősen különböző. Az apa bal keze, mellyel a fiú vállát érinti, erős és izmos. A széttárt ujjak befedik a tékozló fiú vállának és hátának egy nagy részét. Némi nyomást is érzek, különösen a hüvelykujjnál. Úgy tűnik, ez a kéz nemcsak érint, hanem erejével meg is tart. Van ugyan gyengédség abban, ahogyan az apa bal keze megérinti a fiút, de ezzel együtt biztos fogás is járul hozzá.

Mennyire más az apa jobb keze! Ez a kéz nem tart vagy fog, ez a kéz kifinomult, lágy és nagyon gyengéd. Az ujjak közel vannak egymáshoz, és eleganciát sugároznak. A kéz gyengéden nyugszik a fiú vállán. Simogatni, vigaszt nyújtani és megnyugtatni vágyik. Ez anyai kéz. […] Amint felfedeztem az apa két keze közötti különbséget, egy új jelentésvilág tárult fel előttem. Az apa nem egyszerűen egy nagy pátriárka – apa és anya is egyben. Egy férfias és egy nőies kézzel érinti meg fiát. Az apa megtart, az anya simogat. Az egyik megerősítést ad, a másik vigasztal.”

(Henri J. M. Nouwen: A tékozló fiú hazatérése)

A borítón látható kép részlete.
Rembrandt Harmensz van Rijn hattyúdala a halála évében, 1669-ben festett remekműve:
A tékozló fiú hazatérése.
A szentpétervári Ermitázs büszkesége

1. Korlátok

1.1 Adás – (adáshiba?)

Amint a Könyvek könyvét nem, úgy annak újszövetségi részét sem égi ajándékként kaptuk, hanem jó idő elmúltával (esetünkben mintegy két emberöltővel később) rögzítette a szerző/szerkesztő (az egyszerűség érdekében tekintsük most egy személynek) az emlékezete szerint történteket, ill. a már kialakult hagyományt. Ennek alapulvétele után még legalább két tényt kell szem előtt tartanunk:

a) a szerző IQ-ja befolyásolhatta közlésének pontosságát;
b) a Biblia szerkesztett mű. S mivel a szerkesztés nem öncélú, tisztességgel feltételezhetjük, hogy a szerkesztőt leginkább a hitre ébresztés jó szándéka vezette. Az ő – esetleges és korlátos – szemlélete alapján.

A fentiek szerint született írások állnak mindnyájunk rendelkezésére; úgy is mondhatnánk: ezzel vagyunk kénytelenek beérni.

1.2 Vétel – antennafüggő

Ha már ilyen megértők voltunk a neves (és névtelen) szerzők/szerkesztők cselekedetei iránt, gondoljunk most magunkra, olvasókra.

Elvárható-e tőlünk (és elődeinktől), hogy ne emberi (ezalatt legalábbis korlátozott felfogásunkat és cselekvő erőnket, töredékes erkölcsünket, tisztázatlan istenképünket értem), hanem isteni (ennek meghatározására nem vállalkozom) módon olvassuk az írásokat? Aligha. Ezen felbátorodva – folytatom.

2. Forrás és vidéke

2.1 Háttér

A példabeszédet a harmadikban, az irgalmasság evangéliumában olvashatjuk. A szerző/szerkesztő nagy valószínűséggel egy hellenista műveltségű pogány-keresztény (nem zsidó gyökerű) volt. A nevét nem az evangéliumokból, hanem Ireneusztól (2. sz.) ismerjük: Lukács, Pál apostol kísérője. Mestere őt a testi irgalmasság hivatott gyakorlójának, orvosnak nevezi (Kol 4,14).

Az evangélium 80-90 között keletkezett, valahol a görög kultúrájú kereszténység területén.

2.2 Környezet

A farizeusok és írástudók zúgolódnak, mert Jézus „bűnösökkel társalog és velük eszik”. Ezt követi a három „elveszett”-ről szóló példázat: az elveszett bárányról, az elveszett drachmáról és az elveszett (tékozló) fiúról. Az első kettő csak előkészület; nem is lehet más, hiszen leírhatatlan a különbség egy juh vagy drachma és egy gyermek között.

Talán mondhatjuk: e harmadik a csúcs ebben a műfajban.

Hatása a Jézus alkalmazta környezetben még nagyobb lehetett (l. az 5. pontban Benyik felvetését).

3. Az alapszöveg: Lk 15,11b-32

„11b Egy embernek két fia volt. 12 A fiatalabb így szólt apjához: Apa, add ki nekem a vagyon rám eső részét! Ő pedig szétosztotta köztük a [megélhetési] javakat. 13 Nem sok nap után a fiatalabb fiú mindent összeszedvén, elutazott egy távoli vidékre, és ott léhán élve eltékozolta vagyonát. 14 Miután mindenét elköltötte, hatalmas éhínség lett azon a vidéken, s ő nélkülözni kezdett. 15 Elment hát, és elszegődött annak a vidéknek egy polgárához, s [az] kiküldte őt mezőire disznókat legeltetni. 16 [A fiú] vágyakozott megtölteni gyomrát szarvacskákkal, amiket a disznók ettek, ám senki nem adott neki. 17 Akkor magába szállt, [és így] szólt: Apámnak hány bérese bővelkedik kenyérben, én pedig itt éhen pusztulok! 18 Fölkelek, elmegyek apámhoz, és ezt mondom majd neki: Apa, vétkeztem az ég ellen és előtted, 19 többé nem vagyok méltó fiadnak neveztetni; tégy engem olyanná, mint a béreseid közül egy.

20 Fölkelt tehát, elment apjához. Még messze volt, amikor apja meglátta őt, és megszánta, futván a nyakába borult, és összecsókolgatta. 21 Ekkor a fiú azt mondta neki: Apa, vétkeztem az ég ellen és előtted, többé nem vagyok méltó fiadnak neveztetni. 22 Az apa azonban így szólt szolgáihoz: Gyorsan! Hozzátok elő az előző ruhát, és adjátok rá, és húzzatok gyűrűt a kezére és sarut a lábára; 23 vezessétek elő a hizlalt borjút, vágjátok le, étkezve vigadjunk, 24 mert ez az én fiam halott volt, de újraéledt; elveszett, de megkerült. És elkezdtek vigadni.

[25]Az idősebb fia pedig a mezőn volt, és amikor hazajőve közeledett a házhoz, meghallotta a zenét és a táncot. [26]Odahívta az egyik legényt, érdeklődött, mi az. [27]Az pedig mondta neki: Fivéred megjött, és apád levágta a hizlalt borjút, mert egészségesen kapta őt vissza. [28]Akkor [az idősebb fiú] megharagudott, és nem akart bemenni. Apja azonban kiment és kérlelte őt. [29]De ő megfelelt, mondta az apjának: Lásd, annyi éve szolgálok neked és soha meg nem kerültem parancsodat, de nekem soha nem adtál [egy] kecskét sem, hogy barátaimmal vigadjak. [30]Mikor azonban ez a te fiad, aki javaidat szajhákkal élte föl, megjött, levágtad neki a hizlalt borjút. [31]Ő azonban azt mondta neki: Gyermek, te mindig velem vagy, és minden, ami az enyém, a tied. [32]De vigadnunk és örülnünk kellett, mert ez a te fivéred halott volt, de életre kelt; elveszett, de megkerült."

4. Értelmezés – ahogy a szereplők lát(hat)ják

Szigorú és tárgyszerű leírásra készültem, ám a szereplők – talán mert gondolatainkban sokat voltunk már együtt – elém álltak és követelték jogaikat, a személyes meghallgatást. Nem tudtam érvelni ellenük…

4.1 Ide a jussomat! (11b-12a)

Látszólag én vagyok a főszereplő; legalábbis a példabeszéd címszereplője. Nőtlen, s ahogy Gromon (egyik értelmezőm) bemutat: „életkorát a fiúk szokásos házasodási koránál, 18-20 évnél kevesebbre tehetjük”.

Türelmetlen vagyok; nem emlékszem pontosan, talán egyik haverom nyitotta ki a csipámat, fölvillantva néhány lehetőséget. A lényeg, hogy tele van a hócipőm ezzel a földtúró paraszti léttel. Elég ebből! Torkig vagyok „a gondoskodást, biztonságot, minden tekintetben fejlődést nyújtó szülői ház” álszent szövegváltozataival. Végre a saját lábamra akarok állni, hogy megvalósítsam önmagamat. Hadd kapom meg mindazt, ami előbb-utóbb jár nekem: az örökrészemet!

Tisztában vagyok a jogaimmal! Apánk halálakor nyilván bátyámmal ketten lennénk az örökösök. (Ha lánytestvérünk lenne is, hiába: ő csak akkor örökölhetne, ha nem születik fiú a családba [Szám 27,1-8].) Az elsőszülött fiú örökrésze kétszer annyi, mint a többi fiúé (MTörv 21,17). Tehát az én részem az örökség harmadrésze. Ide vele, aztán csá!

4.2 Mit tegyek, Atyám? (12b)

Jaj, Istenem; mit csináltam rosszul ezzel a gyerekkel?! Már egy jó ideje érzem: nagy bajban van szegény fiú. Vajon ki(k)nek a hatása alá került? Hogyan juthatott el ilyen pimaszságig; nem várja meg halálomat?!

Atyám, segíts, hogy megfontoltan és Rád hallgatva dönthessek!

Az eddig történtek alapján rövid távon semmi jóra nem számíthatok. De hát az előzmények után remélhetek-e egyáltalán?

Mi lenne az igazságos? Őseink törvénye szerint mit kell tennem?

> *„Ha valakinek rossz útra tévedt, önfejű fia van, aki nem hallgat apja és anyja szavára, s még akkor sem hajlik szavukra, amikor megbüntetik, apja és anyja fogja és vezesse a város vénei elé a város kapujához. Jelentsék a város véneinek: 'Ez a mi fiúnk rossz útra tévedt és önfejű, nem hallgat a szavunkra, iszik és tékozol.' Erre a város férfiai kövezzék agyon." (MTörv 21,18-21a)*

Uram, leborulok előtted! Tehetetlen vagyok. Hiszen nem akarhatom fiamnak vesztét, még ha szent írásod egyértelműen mutatja is a jogos eljárást. Erősíts meg Atyám, hogy a jog helyébe a szeretet léphessen!

Mi lenne, ha adnék fiamnak még egy utolsó lehetőséget? Kiadnám neki az örökrészt; a haszonélvezetet megtartanám, így a bátyja jogát nem sérteném. Nem tudom, megmenteném-e ezzel a fiút, az viszont valószínű, hogy elveszítem anyagi javaimnak tekintélyes részét. Úgy látom, ez lehet az ára fiam esetleges megjavulásának.

Vállalom hát! Istenem, a Te nevedben.

4.3 Végre szabadon, függetlenül, gondtalanul! (13a)

No végre! De nehezen telt ez a néhány nap, mióta az öreg kiadta jussomat és mindent összepakoltam! Végre úton vagyok, szabadon! Nem apám mondja meg, mikor mit kell tennem; nem érzem magamon szüleim ellenőrző pillantásait. Messzire megyek, így mostantól nem is lesz módjuk tudomást szerezni lépteimről. Senkinek nem tartozom számadással, az én életem – magánügy! Engem az Isten se korlátozzon!

4.4 Elúszott az örökség… (13b)

Lehetséges volna…? Ilyen hamar…? Igaz, nem spóroltam, lezseren fizettem a haverok helyett is. Meg hát, nem a lepra helyeket kerestem. És a csajok… Olykor alaposan beszívtam, persze akkor észrevétlenül könnyíthettek is a zsebemen… Ilyenkor mi van? A haverok is eltűntek… Magamra maradtam.

4.5 Éhes vagyok… Elpusztulok! (14-16)

Pocsék a helyzet. Már enni sem lehet? Kénytelen leszek munka után nézni.

Még szerencse, hogy találtam valami melót. Nem volt választási lehetőségem: kondás lettem. No hiszen, ha ezt látnák a szüleim! Meg az Isten! Hogy én tisztátalan állatokat legeltetek! Ej már, mi közük hozzá! Ez az én életem. Szabad vagyok, nem?!

Csak ne lennék olyan éhes! A kevéske béremért sem adnak enni? Lehet, hogy a körülmények ócskák (azt mondják, éhínség van), de akkor legalább amit a disznók esznek, a szentjánoskenyérfa hüvelyes terméséből adhatnának… Rohadt irigyek!

4.6 Hazamegyek! (17-19)

Sokat gondolkodom. Új és régi sorsomon. Én itt majd' éhen halok, míg apám házában a napszámosok is jóllakhatnak. Rosszul döntöttem volna? Jaj, ez az éhség… Mit csináljak? Ki mondja meg? Senkim sincsen… Istenem, segíts!

Uram, Teremtőm, bocsáss meg nekem, hogy jó dolgomban hátat fordítottam Neked. Segíts meg ínségemben! Egyedül Te segíthetsz meg engem. Tisztítsd meg értelmemet, hogy láthassam, mit kell tennem, hogy megmeneküljek a pusztulástól!

Tudom már: hazamegyek! Bűnt követtem el Istenem ellen és szüleimmel szemben. Haza kell mennem, és bűnömet – Isten után – szüleimnek is meg kell vallanom. És persze, tékozlásom

következményeit vállalnom kell: arról már nem lehet szó, hogy szüleim fiukként befogadjanak, csak azt kérem majd, hogy béreseik közé vegyenek be.

Atyám, Istenem! Bocsásd meg vétkeimet! Lásd, milyen tökéletlen teremtményed vagyok: csak a nélkülözés és a szörnyű éhezés indított el Feléd. Köszönöm Neked, Uram, hogy eszközül ezt bocsátottad rám, tudva, hogy velem most csak így tudsz szót érteni. Igyekszem tanulni a történtekből, és kezedet el nem akarom engedni többé. Ámen.

4.7 Szegény fiam… Drága Fiam! (20-24)

Hol lehet az én szegény, szerencsétlen kisfiam? Őfelőle gondolkodom és érte imádkozom naponta. Ha tudnék segíteni rajta! Szörnyű ez a tehetetlenség.

Istenem, viselj gondot helyettünk is a megtévedt gyermekre! Óvd meg őt a bajoktól! Távolítsd el tőle a kísértőket, akik rossz útra vezetik! Adj nekünk lehetőséget, hogy segíthessünk rajta! Hogy el ne vesszen!

Mit látok ott az út távolában?! Atyám! A fiunk lenne…? Milyen rongyos, lesoványodott… Szegény fiam… Sietek már… fújtatok… nehezen bírom ezt a nem nekem való tempót…

Drága Fiam! Hát itt vagy végre… Hagyd most ezt! Igenis fiam leszel ezután is. Ezért adatom rád a korábbi ruhádat, hogy mindenki lássa: újra fiam vagy! Nagy ünnep ez a mai: az újjászületésedé! Ne késlekedjünk, szolgálók, készítsünk lakomát, vágjuk le a hizlalt borjút! Örvendezzünk együtt, vigadjunk! Éljen soká az elveszett, de újra megkerült Fiunk!

4.8 Az öcsémet jobban szeretik… (25-30)

Elég volt mára; a nap hevéből is, a munkából is.

De mit hallok a házunk felől? Közelebb megyek. Zenélnek, kurjongatnak? Hé… hé, Jani, mi történik ott…?

Ah, hát így állunk… hát ezt érdemlem én… hagynak kint dolgozni estig, ahelyett, hogy valakit, mondjuk ezt a Janit, Jóskát, Misit vagy Mariskát, Katit, Örzsét kiszalajtották volna

értem… Elkezdenek vigadozni nélkülem… aki szüntelenül dolgozom… csak mert visszajött ez a link öcsém… ó, hogy kezdem gyűlölni! Hol itt az igazság?
Azt követelem, az igazságot; mert röstellem bevallani: elviselhetetlenül fáj, hogy hátrább soroltak a szülői szeretetben.
Hát csak vigadjanak maguknak, én ugyan be nem megyek!

4.9 Istenem, bocsásd meg szülői tökéletlenségeimet! (28b-32)
Óh, Istenem, Istenem! Bűnt követtem el; belefeledkeztem kisebbik fiam szeretésébe, s közben a nagyobbikra egyáltalán nem gondoltam. Bocsásd meg, Istenem, ezt a vétkemet, amivel nagyon nagy fájdalmat okoztam az idősebbiknek. Ki is megyek hozzá, hogy jóvátegyem valamiképp mulasztásomat.
Súlyos sebet ejtettem rajta, sajnos… nagyon megbántva érzi magát. Emiatt vagdalkozik, gúnyolódik, és ez utóbbiba a vita hevében én is belecsúsztam.
Istenem, nekem meg az fáj, hogy öccsének hazatérte miatti nagy-nagy szülői örömömben mintha semmi része nem lenne. Sőt, gyűlölködik!

4.10 Majd’ két évezred után – rehabilitációs kérelem
A példabeszéd idősebb testvéreként – a rám kiosztott negatív kép által – a 64 emberöltőnyi idő alatt túlontúl sokat szenvedtem. Mi lehet ennek az oka? A kezdetleges értelmezések? Az erőszakolt vagy csak kényelemből elfogadott ellentétpár megragadása? Aztán a századok során készen kapott klisék ismételgetése? Nem tudom. Ám ami sok, az sok. Ennyi idő után érthető, hogy elfogyott a tűrőképességem, most már szólok: elég a méltánytalanságból. Abból a – talán könnyű értelmezhetőség miatti, de vallják be: kicsit gyermeteg – szereposztásból, hogy van a tökéletes és végtelen szeretetű Atya; a bűnös, de megtérni képes fiú; s végül én, a szürke, az unalmas, sőt… Én vagyok a farizeusok megtestesítője; a gonosz testvér; az apának hálátlan fia, aki sohasem szerette

őt; a tékozló testvéremnél is rosszabb, mert megtérésre képtelen vagyok stb.

Hát volt egy rossz szavam is az öcsémnek – a példabeszédben rögzített – szemtelen követelőzésére? Nem tűrtem eleget már előtte is miatta? És viselnem kellett szüleim búskomorságát a távolléte miatt. Azt hiszik, ezt semmi, nap nap után elviselni?!
Mert nagyon is igyekeztem megérteni a szüleimet. Amennyire ez a gyereküktől telhet, beleéltem magamat nehéz, szülői helyzetükbe: hogy hiába teszik a legjobbat gyermekük érdekében, hiába élik elé példás, szorgalmas életüket, a csődöt kell megtapasztalniuk.
És tisztelettel elfogadtam szüleim döntését: az örökrész idő előtti kiadását. Igaz, csakis szüleim iránti tiszteletből; testvérként én ennyire nem lettem volna képes. Csodáltam is őket ezért.
Nem voltam féltékeny, hiszen láttam én is előre, hogy a távozással nem lesz boldog az öcsém, hiába duruzsolták tele fülét a jövő-menő „barátok”. Egy dologban teljes összhangban voltam szüleimmel: egyelőre tehetetlenek vagyunk.
Éltem tovább normális életemet a szülői házban, pontosabban: próbáltam, de kicsit többet kellett tennem.
Gazda szeme hizlalja a jószágot. Régen rossz annak a gazdának, aki nem tartja rajta szemét a gazdaságon. Öcsém távozása után – apánk lelki megroggyanása miatt – e szerep is részben rám hárult.
Azt meg ugye nem gondolják komolyan, hogy nekem is folyton-folyvást az utat kellett volna kémlelnem, amelyen öcsém hazatérhet?
Hiszen

a) nem igazán a testvér gondja az öcs hazatérése; ez jellemzően szülői aggodalom;
b) jól nézett volna ki az a gazdaság, ha mindketten csak az utat nézzük…

Persze sokat gondoltam távolléte alatt öcsémre, hiszen évekkel azelőtt még nagyon jóban voltunk. Nem tudom magamat vétkesnek látni az ő lesüllyedésében. Sajnáltam őt is, szüleinket is. Ezért olykor kértem a Gondviselőt, irgalmazzon családunkon és juttassa vissza hozzánk testvéremet.

És lám, valószínűleg nem elsősorban az én kérésemre, hanem szüleink szűnni nem akaró esedezéseinek eredményeként megadta mennyei Atyánk: öcsém visszatért.

Istenem, milyen felszabadultan fogadtam volna öcsém megváltozását, hazatérését; mennyire örültem volna apa-anya boldogságának, ha szüleink nem követik el akkor azt a fájó otrombaságot! De hát emberek ők is, éppen ezért ejthetnek hibákat. Mert ebben az esetben csak erről van szó: hibáról; nem pedig bűnről, hiszen szándékosság föl sem merült.

Tudtam én ezt a kritikus pillanatban is, de nem segített rajtam: lelkem mélyéig megbántódtam, mivelhogy én csak egy felejthető családtag vagyok… Apánk fölfogta mulasztásának szörnyű hatását, ezért jött ki azonnal kérlelni. S ami ott történt, az – emberileg nézve (s könyörgöm, hogyan nézhetjük másként?!) – teljességgel természetes, ugyanakkor sajnálatos.

S mondok még valamit Önöknek: akkor, ott a ház előtt ugyan kis időre szükségem volt, hogy földolgozzam az eseményeket és értékén kezeljem szüleim mulasztását, ám ennek eltelte után megöleltem apámat, egymás vállán sírtuk ki magunkat, és bementem, hogy öcsémet is magamhoz szoríthassam, s együtt örüljünk a több vonatkozásbeli katarzis utáni együttlétnek.

Ez utóbbiakat – természetesen – nem tudom bizonyítani (s ki tudja az ellenkezőjét?), de ha jó szándékkal, beleérzéssel közelítenek a példabeszéd megértéséhez (és persze hozzám), hiszem, Önök sem jutnak másra.

Mert ha csatlakoznak az engem megátalkodottnak kikiáltók kórusához (az anyagiak miatti testvérgyűlölet – teljességében megalapozatlan – vádjáról már nem is beszélve), akkor Önök

egyrészt elvitatják jóhiszeműségemet, másrészt egytől-egyig elítélik saját magukat is, hiszen az én helyemben Önök sem állhatnák meg jobban a helyüket.

Végül egy köszönet: Szent-Iványi Sándornak, egyik kései (1929) értelmezőmnek, aki külön elmélkedést szentelt csak (!) nekem, és páratlan módon méltányosan kezelt; szorgalom s kitartás mellett józanságot és jóakaratot olvasott ki jellememből.

4.11 Ember vagyok én is

A tényleges főszereplő én vagyok: az apa. Zavaró (néhány értelmezőm: Bulányi, Gromon és Rembrandt hiányolja is), hogy nincs legalább egy női szereplő a példázatban: a feleségem. Ennek okáról a szerző mondhatna valamit… Helyette én csak találgatok: a mi időnkben a nő nagyon alárendelt szerepű volt. Tekintélyesebb volt feleségem tetteit is rám vetíteni. Ezért nézzék el nekem ezt a kettős szerepet egy személyben.

Engem is alaposan félrekezelt az utókor: emberségemtől megfosztottak, és mindjárt az Atyaisten képét ragasztották rám. Ezáltal tetteim értékét leszállították, hiszen ami egy embernek iszonyúan nehéz, Istennek nyilván nem az. Holott – amint mindjárt rámutatok – nem vagyok több, mint egy ember.

Ha én lennék az Atya mintaképe, biztosan nem két gyermekemről tudnának (Ter 1,28). Vagy ha csak ennyiről, magyarázatot kapnának ennek okáról.

Az örökrész kiadása nem emberi? Higgyék el, ehhez sem kell Istennek lenni. Nehéz meghozni egy ilyen döntést, de szorult helyzetében az ember erre is hajlik.

És elveszett fiam visszavárása nem emberi? Nagyon is az.

Vagy a visszafogadása nem képzelhető el egy embertől? De igen, a szülő képes rá.

És legfőbb érvem emberségem mellett az a nagy hiba, amit kisebbik fiam visszatértekor elkövettem.

Jómódú gazda voltam, szolgák álltak rendelkezésemre. S nemde első dolgom lett volna idősebb fiamhoz egy szolgát futtatni a hírrel, hogy rögtön jöjjön haza ő is ünnepelni?! Ehelyett hagytam kint dolgozni, mi pedig vigadozni kezdtünk. Nagyfiam végigdolgozta a napot, mit sem sejtve, fáradtan hazatért; hallva a muzsikát és táncot, ŐNEKI KELLETT MEGKÉRDEZNIE EGY SZOLGÁTÓL, hogy mi történt!!! Borzasztó hibát követtem el nagyobbik fiam lelke ellen. Bevallom, annyira megörültem elveszett fiam megkerülésének, hogy teljesen elfeledkeztem minden egyébről, csakis övele foglalkoztam, nem tudtam betelni vele. Amint észleltem a bajt, siettem is ki a ház elé, hogy megmagyarázzam bátyjának a helyzetet. Kérleltem, hogy értse meg az örömünket… Nem a legjobb sorrendben jöttek elő belőlem a szavak, így szükségszerűen szavainkkal is megbántottuk egymást. De hála az Isten által vezérelt fiam okos, szerető szívének, végül összeborultunk és megbocsátottunk egymásnak. És higgyék el neki – magam is tanúsítom –, bejött és együtt ünnepeltük testvére új életre kelését.

Zárszóként:

Köszönöm a szereplőknek jóleső segítségüket az értelmezésben. Kell-e mondanom, mennyire egyetértek velük…?

A példabeszéd végtelenül emberi és hiteles. Nem emeli föl ugyan az apát az Isten tökéletességébe, de éppen hibáinak megtartásával marad hihetően – vagyis hozzánk hasonlóan – emberinek. Minden mozzanat életszerű; emberi mivoltunkban lehetséges. S ennélfogva lehet példamutató, vagyis reális segítségünk, kapaszkodónk – evilági életünkben.
Miért e tökéletlen apa-kép? Talán hogy megmutatkozzék: még egy ilyen tökéletlen apa is milyen irgalmas tud lenni. Az igazi Atya ezt csakis felülmúlni képes.

5. Az előttem jártak/járók tárgyi eredményeiből

A tékozló fiú példázata 1-2. www.biblia.hu.

Semmitmondás.

A tékozló fiú bátyja. www.adventista.hu.

A báty extrapoláció által sok gonoszsággal felruházva.

Az Úr Jézus példázatai. Stuttgart. Evangéliumi Kiadó, 1991 (?)

A tékozló fiú: gátlástalan ember. Az atya: Isten. A nagyobbik fiú: önigazult ember (= írástudók, farizeusok).

A fiatalabbik elvitte a részét, tehát ami maradt, az mindenestül a nagyobbik fiúé lesz. De akkor kié volt a levágott hízott borjú?

Békés-Dalos: Újszövetségi Szentírás, Róma, 1971.

„… egyrészt a bűnbánó ember lelkivilágát, másrészt Isten végtelen irgalmát és szeretetét mutatja be…”

Benyik György: A tékozló fiú parabolája. http://www.vigilia.hu/2003/v0303.html

„Jézusnak az Evangéliumokban olvasható példázatai azonban nehéz helyzet elé állítják az olvasót, mivel a szerkesztés következtében más szituációban adja elő az evangélista a parabolát, mint azt Jézus eredetileg elmondta. Pedig a parabolákat gyakorta értelmezte az a szituáció is, amelyben elhangzottak. Aki most olvassa az Evangéliumokat, már kevesebb információt kap arról a szituációról, amelyben Jézus elmondta, mint arról az intencióról, amelybe az evangélista értelmezni akarta a parabolákat…

A történet két jól elkülöníthető részből áll: a 11–24 versben a tékozló fiú a főszereplő, a másodikban, a 25–32 versben a nagyobbik, a hűséges fiú kerül előtérbe. J. Wellhausen felvetette annak a lehetőségét, hogy esetleg a második rész nem is tartozott az eredeti parabolához, érveit azonban a magyarázók többsége nem tartotta meggyőzőnek, még akkor sem, ha H. Klein feltételezése szerint ezt Lukács közössége fűzte az előző részhez. Az lehetséges, hogy Jézus maga tovább mesélte a történetet egy más helyszínen. Bármelyik megoldásra magyarázat lenne az, ha stilisztikai változás lenne a két szakasz között. De bár Ed. Schweitzer azt állítja, hogy az első részben több szemitizmus van, mint a második részben, sajnos állítását éppen J. Jeremiás cáfolta, aki arameizmusokat mutatott ki a második részben is. Arról nem is beszélve, hogy a történet eleve két fiúval indul, ami már az elején feltételezi, hogy valamikor a másik fiúnak is fontos szerepe lesz a történetben. Azt nem tudom megítélni, hogy igaza van-e Bolyki Jánosnak, miszerint a második részért született meg az első, bár feltűnő, hogy a magyarázók szívesebben foglalkoznak az első fiú élethelyzetének magyarázatával, mint a másodikéval. Inkább azt kell feltételeznünk, hogy két egyforma fontosságú szakasszal állunk szembe.

Lukács 15,11–24	**Lukács 15,25–32**
A tékozló fiú kikéri örökségét.	Idősebb fiú távol van.
A tékozló fiú hazatér.	Idősebb fiú nem akar hazatérni.
A tékozló fiút befogadják.	Az apa őt is be akarja fogadni, kérleli.
Jézus-mondás zárja a szakaszt.	Jézus-mondás zárja a konfliktust.

Ez a szerkezet inkább az iker-parabolákra emlékeztet, mintsem a kiegészítésre. Nincs igaza J. Schmidnek, amikor azt állítja, hogy semmit sem veszítenénk a mondanivalóból, ha a parabola befejeződne a 24. versben. Igaz, ebben az esetben egyszerűbb lenne a történet, legalábbis a mi logikánk szerint...

De a történetet lehetséges más szinten is olvasni, mégpedig a nemzeti hovatartozás szintjén. Mint azt Kozma Zsolt megállapítja, felfogható Izrael és a diaszpóra kapcsolatának összefüggésében. Ezen szemlélet szerint ugyanis, aki leválik a jeruzsálemi és a palesztinai közösségről és elmegy a pogányok közé, az már önmagában tisztátalanná válik. Ez esetben a történet ifjú hősének a vétke az aposztázia lenne, vagyis elszakadás a szent néptől. A pogányok között élő diaszpóra zsidóságban számszerűen többen éltek, mint a palesztinai közösségben, de mégis az utóbbit tartották szentnek. A diaszpórában a Szentírást görögül olvasták, és nem minden törvényt tartottak meg. Az idegen asszonyokkal való érintkezés pedig egyértelműen szakítást jelentett a vallási »qahal«-lal. Ez esetben a parabola a palesztinai zsidók és a diaszpóra konfliktusát fogalmazná meg.

Az értelmezők számára a legnagyobb problémát az okozza, hogy egyik történetben sincs semmiféle földrajzi utalás, sem az elveszett báránynál, sem a drachmánál, sem a tékozló fiúnál. Vagyis feltételezhetjük, hogy Lukács mindhárom történetet egyszerűen besorolta az úti beszámolók, útközben történt elbeszélések és események közé. Azt is tudjuk, hogy ez az úti beszámoló megszakad, mert Jézus két különböző évben zarándokolt Jeruzsálembe, amit csak János evangéliuma különített el élesen, Lukács nem jelezte, hogy melyik esemény mikor történt. Emiatt szerkesztett sorrendnek tekinthetjük a példabeszéd-sorozatot, amelyet az evangélista szándéka határozott meg. Vagyis lehetséges, hogy ezeknek a paraboláknak Jézus szóbeli igehirdetésében más volt a »Sitz im Leben«-jük, de most ebben a konfliktusba helyezte őket Lukács.”

Több értelmezési lehetőséget felvet. Ám az idősebb fiú „… látszólag kegyes és tiszteletreméltó, belsőleg viszont üres és az Istentől elidegenedett”.

Bloom, Anthony: Elmélkedések. Példabeszéd a tékozló fiúról. www.atanaz.hu.

A báty pillanatnyi sértődött állapota állandó gonoszsággá merevítve.

Bulányi György:

Városmajor, 2004. március 21. (Beszéd a tékozló fiúról.)

„Lukács csúcsa a tékozló fiú.” Dia-skorpidzein magyarázata. Lehet-e megbocsátani bocsánatkérés nélkül? A megbocsátástól még nincs Isten Országa. De a kérés a megbocsátás feltétele.

Törökbálint, 2007. március 18. (Beszéd a tékozló fiúról.)

Hiányzik a női személy: a feleség, az anya. (Rembrandtnak és Gromonnak is hiányzott: ők sajátosan érzékelik/érzékeltetik a jelenlétét.)

Említi a márc. 7-én történt felvetésemet az idősebb testvér „rehabilitációját” illetően; nem kíván állást foglalni.

Bundschuh, Rick et al.: Jézus példázatai. 2002.

„Az idősebb fiú szavai elárulják, hogy nem osztotta apja szeretetteljes, együttérző hozzáállását. Úgy néz ki, még az apját sem igazán szerette. Kötelességből engedelmeskedett neki, és még most is a sülteken és a lakomán járt az esze, nem pedig azon, hogy élvezze apja szeretetét és társaságát.”

Csákány Tamás: Tékozló fiú, tékozló atya. A másik fiú. www.refpasaret.hu.

A nagyobbik fiú nem tud beletörődni abba, hogy valami nem az ő elképzelése szerint történik. A szerző extrapolál a múltba és a jövendőbe, így sikerül feltételezéseit váddá fokozni: az idősebb testvér álnok; öccse – visszatérésével – az ő anyagi megrövidítője.

Cseri Kálmán: Fölkelvén hazament. Pasaréti ref. gyül. 1996.

84 oldalas füzet a példabeszédről; igen részletező. Ám a hagyományos kifejtés itt sem minden tekintetben meggyőző. Leginkább a logikai bucskázása okán: „… nekünk Istentől nem jár semmi jó. Ha Isten igazságosan azt adná, ami nekünk jár, amit megérdemlünk, akkor az a halálos ítélet lenne. Ezt azonban végrehajtotta Jézuson a kereszten…” (77. old.)

Ha valaki okos és módszeresen gondolkodik (akár hívő, akár hitetlen), nem nevezheti gyilkosnak – különösen nem Jézus-gyilkosnak – az Istent. És ha mégis, annak csakis egzisztenciális oka van. (Hogy ti. az egyházak „hivatalos” értelmezése szerint a páli megváltáselmélet az érvényes. S ha egy lelkész ezzel ellentéteset hirdet, kipenderítik.)

Felelősség dolgában pedig – első gondolatra – óriási a különbség: egy magánember csupán a családja és közvetlen környezete számára lesz hiteltelen; egy hivatásos lelkipásztorra (talán) többen hallgatnak, a felszenteltsége, hivatali háttere miatt. (Második gondolatra ebben a nagy különbségben már nem vagyok biztos.)

Csikós Csaba: A tékozló fiú példázata. Iskolakultúra 2000/1.

„Ugyanakkor Lukács – akárcsak a többiek – nem egyszerű redaktor, a szóbeli igehirdetés egyfajta »hermeneutésze« volt, hanem a legigazibb értelmében vett író, alkotóművész, mely egy számára adott anyagból, mai szóval élve: nyersfogalmazványból – hogy Mátét idézzük – »régit és újat hoz elő«. S ezzel neuralgikus kérdéssé válik, hogy vajon hamisít-e Lukács, amikor saját egyéniségének és sugalmazottságának hatása alatt dolgozik, jogosult-e arra, hogy az Üdvözítő alakját és a centrális üdveseményt saját személyén átszűrve és átértelmezve állítsa elénk? S egyáltalán, a csak nála fellelhető anyag nem csupán az ő jámbor fantáziálásának, írói alkotó-szabadságának produktuma-e?”

Csontosné B. Gyöngyi: Szentírásmagyarázat. Bíró, Budapest, 1995.

Sematikus.

Farkas Ignác: Jézus példázatai. Budapest, Ref. , 1978.

A kisebbik fiú „Valószínűleg azért tette, mert független, szabad életet akart élni, gondolva, hogy akkor lesz igazán boldog, ha teljesen a maga ura lesz.”

„Pedig ez súlyos és végzetes tévedés! Hiszen a szülők nem zsarnokoskodni akarnak, amikor gyermekeiknek bizonyos korlátokat szabnak. Azért teszik, mert tudják, hogy a gyermeknek szüksége van korlátokra, bizonyos határok megtartására; mint ahogy a folyónak is szüksége van partokra, amelyek a mederben tartják. Ha a folyó két oldalán nem lennének ott ezek a partok, ezek a »korlátok«, pocsolya lenne a tó vizéből, és sem ereje, sem tisztasága nem lenne.”

„A szülők tehát végeredményben a gyermek iránti féltő szeretetből teszik, amit tesznek, s nem önkényeskedésből vagy zsarnokoskodásból. Jaj annak a gyermeknek, akire a szülei mindent ráhagynak.”

A fiatalabb fiú „… pogányok lakta területre ment. Talán a Dekapolis-ba… ahol görög nyelvű és műveltségű emberek laktak.”

Gellérd Imre: Miért hagyta el a tékozló fiú apját? 1-2. www.kereszteny.hu.

Nem informatív.

Gromon András: Lukács-magyarázat (megjelenés előtt, a szerző hozzájárulásával).

„A köznapi felfogás szerint az alábbi példabeszéd főszereplője a »tékozló fiú«, csakhogy vele egyenrangúan fontos szereplő a bátyja, a tényleges főszereplő pedig az apa. Nem allegóriáról van szó, hanem az életből vett történetről, amint Isten kétszeri (körülírásos) megnevezése is mutatja (18. és 21.: »az ég ellen és ellened«); az apa tehát nem Isten, hanem egy földi apa, de bizonyos szófordulatokon mégis átcsillan, hogy szeretetével mégiscsak Isten jóságát példázza…”

„Ebben a példabeszédbeli apa alakjában Jézus hihetetlen lélektani pontossággal rajzolja meg Isten nőies-anyai és férfias-apai vonásait…” (Rembrandt is így látta.)
„Az idősebbik fiú szemléletmódja és viselkedése hajszálpontosan megfelel a farizeusokénak és írástudókénak…”
„*Ilyen az Isten!* Ilyen jóságos, ilyen irgalmas…, ekkora *a szeretete*, ekkora *az öröme* az elveszettek hazatérésén!”

Holland, Elder Jeffrey R.: A másik tékozló fiú. www.lds.org.
Az idősebb fiút marja a sárga irigység.

Jeremias, Joachim: Jézus példázatai. Debrecen, 1990.
Általános, elméleti mű.

Kodell, Jerome, O.S.B.: Evangélium Szent Lukács szerint. Kommentár.
www.theol.u-szeged.hu/konyvtar/szbibkom/3lukacs.html.
„Jézus példabeszédei közül bizonyára ez a történet a leghíresebb. Amellett, hogy a lelki beleélés klasszikus példája, a történet irodalmi gyöngyszem. Ezen a történeten keresztül Jézus megvilágítja, milyen megdöbbentő méretű fogadtatás lehetséges az Isten országában. A hagyományos cím túlságosan elfogadott ahhoz, hogy megváltoztassuk, de ez a történet helytelen elnevezése. A történet egy apáról és két fiúról szól, de lényege az apa mindkét fia iránt tanúsított tékozló szeretete, nem pedig az, hogy a fiatalabb fiú eltékozolja a földi javakat.”

Kosztolányi István dr.: A Biblia. Szent István Társulat, Budapest, 1973.
Nemzetek és társadalmi csoportok ábrázolását látja benne. A fiatalabbik fiú a pogányokat, az idősebbik fiú előbb a zsidó népet, utóbb (4 mondattal hátrább) a farizeusokat, az apa az isteni irgalmat jelenti.

Legeza József dr.: Homíliák a tékozló fiúról (2006. 02., 2007. 02.).
A hagyományos értelmezés őrizése.

Musits Antal: Homília a tékozló fiúról (2007. 03. 18.).
Az apa = az irgalmas Isten. Az idősebb fiú = aki mindent tud, mint az újságírók és a sekrestyés.

Nouwen, Henri J. M.: A tékozló fiú hazatérése. www.ursuslibris.hu.
Rembrandt festményének felhasználásával, szép megközelítés. Úgy látja, az apa egyformán szereti fiait.

Pardi Félix: A tékozló fiú. www.evangeliumihirnok.net.
„A tékozló fiú, amikor elhagyta az atyai házat, olyan szavakat használt, hogy: »add ki nekem«, jogait követelte. Bízott saját magában: add nekem. De amikor visszatért, szavai megváltoztak, mást mondott: »tégy engem«. Most érzi és tudja, hogy ő senki és semmi, és szüksége van arra, hogy valaki más változtasson rajta.”
Kicsit közhelyes; az idősebb fiúról alig szól.

Prőhle Károly dr.: Lukács evangéliuma. Evang. Egyet. Sajtóoszt., Bp.,[2]1991. 247-250.
Kicsit visszhangozza Stögert. Az idősebb testvér nála is farizeus, sőt a farizeusok „kimerevített” képviselője: „… nemcsak alkalmi összeszólalkozás ez, hanem mély ellentét van atya és fia között.”

Stöger, Alois: A Lukács-evangélium. Prugg Verlag, Eisenstadt, 1975. 244-250.
Az apa hibátlan, az idősebb testvér – farizeus. Erőltetetten nagynak látszik a merítés az Ó- és Újszövetség hivatkozásait illetően.

Spinetoli, O.: Lukács. A szegények evangéliuma. Agape, Szeged, 2001.
Önálló gondolatokkal nem gazdagít.

Szent-Iványi Sándor: A tékozló fiú bátyja. In: Jézus emberarca. Cluj (Kolozsvár), Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R.T. 1929.

Igen meleg, emberi hang. Páratlan, nem szokványos megközelítés: hisz az idősebb testvér jóságában, a két testvér újra egymásra találásában.

Sztankóczy Zoltán dr.: A Máté, a Márk és a Lukács szerinti evang. magyarázatai. www.unitarius.hu.

„A … példázat idősebb fivére viselkedik úgy, mint az »igazak«, mert nem fogadja el az Atya megbocsátó szeretetét az elveszett de megtért testvére iránt, és még az Atya felszólítására sem hajlandó megbékélni vele.”

Újszövetségi Szentírás a Vulgata szerint. Káldi György ford. nyomán, SZIT. Bp., 1928.

Nem sokra használható.

Varga Zsigmond: Lukács evangéliumának magyarázata. In: Jubileumi kommentár, 1967, [2]1995.

„A fiú kétségtelenül kilátástalannak tartja helyzetét hazájában, és ez a palesztinai viszonyok ismeretében érthető. Ezért idegenben próbál szerencsét. De ha eddigi önállósulásával nem is tépte szét az apa-fiúi viszonyt, most, amikor a kikért részt nem egzisztenciája megalapozására, hanem ennek megsemmisítésére fordította, föltétlenül megtette ezt a lépést.”

„Az apának ez a szeretete az, amelyet idősebbik fia nem ért meg… Az apa őt tekintette egész vagyona urának, de ő csak munkáját hánytorgatja fel, és apja szeretetlenségéről kesereg, teljesen alaptalanul.”

Veszelka Tamás: Teljes öröm van tenálad. www.szre.hu.

„Nos nézzük, mi Isten igéjének első üzenete! Figyeljünk elsősorban a címre: »Tékozló fiú«. Elgondolkoztató, hogy miért pont ezt a címet kapta ez a történet. Tudjuk, hogy a Bibliában található hosszabb-rövidebb történetek fölötti címek nem közvetlenül a Szentírás részei. Nem tartoznak a szent szöveghez, a mindenkori szerkesztők igyekeznek egy jellemző utalással, címmel jelezni egy új történetet. Nyilvánvaló, hogy miért lett ez a cím: valaki valamit nagyon elront, a fiú nem bölcs sáfár, hanem valóban tékozló, aki elszórja, elpazarolja mindazt, amit apjától kapott.

Elgondolkoztam rajta, vajon nem adhatnánk ezt a címet ennek a történetnek: »a magába szállt fiú?« Vagy »Az atya szeretetét átélt fiú«? Netán »Az új életet kezdő, a hazatalált fiú«. A negatív jelzőtől eljutni valami pozitív gondolatig, az elrontott útra utaló jelzőtől eljutni a már megtapasztalt jó gondolatáig. Mert kétségtelen, megmásíthatatlan tény, hogy ez a fiú valóban elrontott valamit, nagyon-nagyon elrontott! De van már ott valami jó, valami reményre okot adó, valami bátorító jel is, amire nézhetek már, amit megerősíthetek, amit tovább növelhetek! Lehet, hogy nekünk, atyáknak itt kell kezdenünk! Meglátni és erősíteni a fiakban lévő jót! Nem könnyű feladat, főleg akkor nem, ha a fiú valóban tékozol, s ki tudja milyen utakon jár? Ha dacosan és hangosan közli, hogy »add ki a vagyonból rám eső részt«. De ugye látod benne a jót is, amit már Isten elkezdett és amit te szeretettel, hosszan tűrve, alázattal, imádsággal a szívedben plántálgathatsz, öntözgethetsz, hogy növekedjen a jó!”

White, Ellen G.: A tékozló hazatalált. www.adventista.hu.

A nagyobbik fiú gőgös és gyűlölködő; haszonleső, kicsinyes, hálátlan, könyörtelen, „minden kor farizeusa”, irigy.

Zaharov, Valerij, protoierej: Beszéd a tékozló fiú vasárnapján. www.magyarorthodoxia.org.

A fiatalabb fiú tékozlásakor az ördög rabja volt. A nagyobbik fiú nem téma.

Szobrászi végszó

„Meunier (1831-1905) érzékeny megfigyelője volt az életnek, mások szenvedései is lelke mélyéig hatották meg. Öreg korában a sors kegyetlen csapásaként, járvány alkalmával két nagyon szeretett felnőtt fiát veszítette el… A fehér márványból faragott »Tékozló fiú megtérése« című kétalakos szobormű ennek hatása alatt készült. Az ülő aggastyán előtt az egyik elhalt fiának arcvonásait viselő ifjú térdel.”

(Soós Gyula)

Constantin Meunier: A tékozló fiú megtérése (1892).
99 éve Szépművészeti Múzeumunk kincse

Budapest, 2007. július 28.